

Recenzie

ČERNÁ, Olga: Čtení není žádná nuda. Náměty k rozvíjení gramotnosti a radosti ze čtení.

Praha: Portál, 2014. 118 s., ISBN 978-80-262-0720-7

Text se zabývá problematikou rozvoje čtenářské gramotnosti a zamýšlí se nad aspekty čtení pro radost. Jde o osobní (autorské) vyprávěcí zamyšlení, sdílení i čtenářských zkušeností regionální jihočeské knihovnice k tématu výchovy čtenáře.

V první části knihy odpovídá autorka na problémové otázky vztahu dětí ke čtení s uvedením konkrétních příkladů použitých textů a pracovních materiálů v edukační a poradenské čtenářské praxi.

V kapitole „Čtou děti? A proč by měly?“ (O. Černá, 2014, s. 8) se zamýšlí autorka nad potřebou dětí číst. Vyjmenováním důvodů, proč děti čtou (rozšiřují si slovní zásobu, naučí se vyjadřovat, respektují gramatická pravidla, učí se porozumění textu pomocí zpracování a zapamatování informací) je nastolena problémová otázka, zda čtením získají děti dostatečný všeobecný přehled pro vstup do světa dospělých. Text zdůrazňuje především potřebu čtení pro radost, zábavu, odpočinek, pomoc v nesnázích, prožitků.

Dalším směrem tématu knihy je poznatek, aby se nehovořilo o potřebě číst pouze v dětství, ale o potřebě číst po celý život (čtení jako celoživotní proces i potřeba). Čtenářský vzor se vytváří v rodině, ve škole i mimo školu, neboť „většina dětí považuje za normální a dělá právě to, co kolem sebe vidí... a naopak.“ (O. Černá, 2014, s. 8) Za přínosný považujeme záznam otevřených zpovědí rodičů i dospělé veřejnosti, které autorka ze své pozice v textu uvádí.

Dále se text věnuje autorským postřehům k práci učitelů ve výchově čtenáře s poznatkem, že ve škole není důležité přečíst určitý počet stránek, ale je důležité probudit u žáků zájem o literaturu a čtení. Pokud potřebu výchovy pro radost nenaplní domácí nebo školní zázemí, přichází na řadu knihovny a jiné instituce podporující čtenářský zájem. Pečlivě uspořádané knihy v regálech však nenahradí opravdový čtenářský vzor člověka s vlastní čtenářskou zkušeností a radostným čtením pro zážitek. Autorka tvrdí, že dětský čtenář pozná, kdo chápe čtenářské potřeby, aby četl text s porozuměním a diskutoval přirozeně o přečteném.

V kapitole „Desatero podle Pennaca“ (O. Černá, 2014, s. 9) se autorka zmiňuje o citlivém respektování zájmů a názorů žáků, ovšem bez manipulace a podbízení. Čtením vychováváme osobnost člověka. Nedostatečná výchova čtenáře v předškolním věku a především na začátku školní docházky jsou jedny z klíčových důvodů, proč děti nečtou. Autorsky kritický postoj je v textu zřejmý k poznáním, že se děti ve škole neučí číst pro radost, ale věnují se příliš

technice čtení (rychlosti, plynulosti číst). V dalších úvahách se text věnuje „Právu nečíst“. Knihovna je vnímána nejen jako prostor pro čtení a půjčování knih, ale i jako místo k setkávání a povídání. „Právo knihu nedočíst“ naznačuje vnímat knihu jako přítele, s kterým se můžeme i nemusíme sejít. „Právo přeskakovat stránky“ hovoří o respektu dětského názoru k výběru textu (jeho části). „Právo číst tutéž knihu znovu“ znamená mít možnost, důvod, přání se ke knize vrátit. „Právo číst cokoli“ je právem vlastního výběru knih k četbě, což vede k tříbení čtenářského vkusu. „Právo na bovarysmus (choroba přenosná textem)“ přináší úvahu o tzv. čtenářské módě, která se má respektovat. Desatero čtenářských práv uzavírají „Právo číst kdekoli“, „Právo jen tak listovat“, „Právo číst nahlas“, „Právo mlčet“. Text zmiňuje důležitost práva žáků na soukromý názor. „Naše důvody, proč čteme, jsou stejně podivné jako naše důvody, proč žijeme. A nikdo není oprávněn požadovat od nás, abychom se mu z tohoto soukromí zpovídali.“ (O. Černá, 2014, s. 16).

Těžiště knihy tvoří kapitola „Moje knihovna“ (pořady „Čtení pro mámy“, „Noc s Andersenem“, „Čtení podle nočního období“) aj., ve kterých autorka popisuje konkrétní údaje, za jakých podmínek čtení v knihovně pro děti organizovala, co a jak se četlo a s jakými úspěchy (oceňuje také práci dobrovolníků při realizaci čtenářských knihovnických aktivit). Text je doplněn databází ilustračních textů dle žánrového rozlišení (pohádky, básně).

Lze říci, že jednotlivé subkapitoly knihy prezentují různá tematická čtení a čtenářské aktivity s rozбором a návodem k činnosti dle zkušenosti autorky textu (např. „Čtení pro školáky“, „Testy“, „Co jsme četli“, „Společně“, „Strašidelně“) (O. Černá, 2014, s. 26-36).

Ojedinelá je také kapitola „Besedy pro jiné knihovny a školy“ (O. Černá, 2014, s. 37-41), která přináší informace o autorských uměleckých i didaktických počinech O. Černé.

Knihy zmiňuje také další zdroje informací, které podporují výchovu čtenáře (časopisy, webové odkazy, konference apod.).

Za klíčový údaj publikace můžeme považovat sdílení zkušenosti o výuce čtenářských strategií s využitím průřezových témat a čtenářství, což je aktivita nad rámec práce v knihovnách.

Závěrečnou kapitolu knihy tvoří přílohy (ukázky vybraných ilustračních materiálů z autorčiny knihovnické praxe a ukázky z autorské tvorby O. Černé).

Knihy poskytuje potřebné nástroje, návody, teoretická zamyšlení k výchově čtenáře a výcviku čtenářských strategií (jde o databázi příkladů dobré praxe). Využít knihu mohou pedagogové, rodiče, studenti pedagogického studia, knihovníci i nepedagogická veřejnost.

Knihy je zajímavá svým obsahem i svěžím a srozumitelným autorským jazykem, který vychází z autentických zkušeností při práci s textem a

kontaktem s mládeží. Za formální nedostatek textu považujeme absenci shrnující literatury.

Dana Vicherková
Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií

ŠPATENKOVÁ, Nadežda; SMÉKALOVÁ, Lucie. Edukace seniorů.
Praha : Grada, 2015. 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8

Starnutie v postindustriálnej spoločnosti prestáva byť pasívnym procesom. Staroba sa stáva plnohodnotnou etapou života. Stále väčší dôraz sa kladie na „zdravé“ starnutie a na jeho dôsledky v každodennom živote starnúceho jednotlivca. Aktívny senior a aktívne prežívanie staroby sú hlavnými motívmi pre formujúci sa názor a postoj k procesu starnutia v súčasnej modernej, kultúrnej vyspelej spoločnosti. Ako zdôrazňuje prof. Hegyi: „Súhrnne sa dá povedať, že kým problémom 19. storočia bolo žiť do staroby, problémom 20. storočia bolo starobu zabezpečiť, problémom 21. storočia je naplniť ju obsahom“.

Na základe aktuálnych výsledkov výskumov z oblasti gerontopsychiatrie možno v súčasnosti sledovať oslabovanie dominujúceho bio-medicínskeho modelu pri štúdiu a vysvetľovaní procesov starnutia. Rozšírenie ľudského starnutia na bio-psycho-sociálny proces, umožňuje komplexnejší pohľad na starnutie a starobu a obohatenie ho o pozitívne aspekty.

Publikácia Nadeždy Špatenkovej a Lucie Smékalovej predstavuje významný prínos v riešení predmetnej problematiky, nakoľko prináša ucelené poznatky v oblasti edukácie seniorov ako významného nástroja ich participácie a mobilizácie vlastného potenciálu. Publikácia je členená do jedenástich kapitol, obsahuje úvod, záver, resumé, stručnú biografiu autoriek a použitú literatúru.

Autorky v úvode zdôrazňujú význam a hlavný motív k spracovaniu edukácie seniorov a taktiež multidisciplinárny prístup v jej riešení. Prvá kapitola pod názvom *Starnutie populácie ako výzva pre edukáciu* je obsahovo zameraná na aktuálny demografický vývoj, starnutie populácie s akcentom na aktívne starnutie a z toho vyplývajúce úlohy pre spoločnosť.

V druhej kapitole sa autorky venujú *Geragogike*, vymedzeniu pojmu, hlavným zdrojom, charakteru geragogiky, historickému kontextu a dimenziám. Treba oceniť, že vychádzajú zo všetkých dostupných českých ako i zahraničných odborných prameňov a literatúry.

Tretia kapitola podáva ucelený pohľad na predmet geragogiky, ciele, funkcie edukácie seniorov, teórie starnutia v kontexte edukácie seniorov, najmä na edukáciu seniorov ako príprave na starobu a na cestu ku kvalite života v starobe. Edukáciu vyzdvihuje ako významný prostriedok oddiaľovania pasívnej staroby, ako aj prostriedok efektívneho naplňovania života starého človeka zmysluplnými aktivitami. Medzi vzdelávacími aktivitami a poznávacími funkciami je recipročný vzťah (keď sa senior cieľavedome, sústavne, didakticky vhodne vzdeláva, potom jeho edukačnými aktivitami spätne skvalitňuje svoje kognitívne funkcie a osobnostné aktivity).

Pozitívny vplyv edukácie seniorov objasňuje taktiež mechanizmus účinku expektačných (očakávaných) aktivít na citovú sféru človeka. Všetky subjektívne želané aktivity človeka patria medzi činitele, ktoré navodzujú pozitívne zážitky zo psychického stavu očakávania.

Charakteristika cieľovej skupiny, seniorov a ich špecifiká ako účastníkov vzdelávania sú spracované v štvrtej a piatej kapitole, v ktorej autorky objasňujú aktuálne prístupy ku vzdelávaniu seniorov, vychádzajúc z pohľadu na ľudského starnutie ako na bio-psycho-sociálny proces.

V 6. kapitole sú podrobne charakterizované špecifiká vzdelávania seniorov, ich motivácia, podmienky a prostriedky, znaky učenia seniorov, bariéry, predsudky a stereotypy o starobe a aktuálne témy vo vzdelávaní seniorov.

Za významnú možno považovať kapitolu *Vzdelávanie seniorov v Českej republike*, ktorá charakterizuje Univerzity tretieho veku s vhodne zvolenými príkladmi z dobrej praxe. Taktiež sa venuje Akadémiám tretieho veku, Univerzitám voľného času, experimentálnym univerzitám pre prarodičov a vnúčatá, virtuálnym univerzitám tretieho veku, klubom seniorov a tréningom pamäte seniorov.

V ôsmej kapitole je spracované vzdelávanie seniorov v zahraničí, kde sú komparované vybrané krajiny nielen z Európskej únie, ale taktiež z USA, Austrálie a Afriky.

Najrozsiahlejšia je deviata kapitola, ktorá sa venuje gerontodidaktike. Za prínosné možno považovať spracovanie nielen didaktického procesu a psychodidaktiky, ale najmä metód a princípov, uplatňovaných vo vzdelávaní seniorov.

Desiata kapitola je zameraná na charakteristiku lektora vo vzdelávaní seniorov, analyzuje jeho kompetencie, sebareflexiu a profesionalitu v kontexte vzdelávania vzdelávateľov. Pozornosť je venovaná interakcii seniorských účastníkov vzdelávania a lektora s akcentom na prístup orientovaný na účastníkov. V závere kapitoly je spracovaný návrh kompetenčného modelu lektora.

V poslednej kapitole *Komunikácia v geragogike* sú vymedzené špecifiká pri práci so seniorom. Obohatená je príkladmi a skúsenosťami lektorov i samotných seniorov.

Na záver možno konštatovať, že recenzovaná odborná publikácia *Edukace seniorů* významnou mierou prispieva k sprehl'adneniu problematiky vzdelávania seniorov. Autorky v nej preukázali nielen vysokú odbornú erudovanosť v predmetnej oblasti, ale taktiež svoje skúsenosti a poznatky z oblasti edukácie seniorov. Publikácia významnou mierou prispieva k rozvoju vied o výchove. Určená je a súčasne môže byť užitočná nielen pre andragógov, profesionálnych pracovníkov v sociálnej práci, zdravotníkov ale i študentov odborov, ktorých sa tematika dotýka.

Petronela Lauková
FiF UK Bratislava, Katedra andragogiky

PIROHOVÁ, Ivana: Teórie vzdelávania dospelých.

Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2015. 89 s. ISBN 978-80-555-1321-8

Teoretické koncepcie a prístupy k edukácii dospelých sa v odbornej literatúre vo zvýšenej miere začali objavovať približne od druhej polovice 20. storočia. Významnou teoretickou koncepciou aj pre súčasnú teóriu a prax edukácie dospelých na Slovensku sa stali idey publikované v monografiách Heinricha Hanselmana (1951) a Franza Pöggelera (1957) ktoré priniesli aj nový termín pre teóriu edukácie dospelých – andragogika. S rastúcim významom a rozširovaním vzdelávania dospelých a ďalšieho vzdelávania sa rozličné teórie vzdelávania dospelých, reprezentované významnými predstaviteľmi z rozličných krajín, stretávajú s čoraz väčším záujmom odborníkov pôsobiacich v andragogickom výskume a samozrejme aj v oblasti prípravy profesionálnych pracovníkov – andragógov pôsobiacich v rozličných oblastiach andragogickej praxe.

Z týchto dôvodov treba preto privítať vydanie publikácie *Teórie vzdelávania dospelých*, ktorej autorkou je vysokoškolská učiteľka Ivana Pirohová z Katedry andragogiky Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove.

Publikácia, ako uvádza aj sama autorka, má charakter učebných textov a je určená najmä pre študentov magisterského štúdia andragogiky, konkrétne pre predmet *Teórie vzdelávania dospelých*. Tomuto cieľu zodpovedá aj koncepcia publikácie. Okrem úvodu ju tvoria tri základné kapitoly:

1. Humanisticko-liberálna teória vzdelávania dospelých – Malcolm Shepherd Knowles;
2. Kritické teórie vzdelávania dospelých, učenia sa dospelých – Stephen D. Brookfield, Jack Mezirow;
3. Vzdelávanie dospelých v postmodernite, dominantné teórie vzdelávania dospelých z perspektívy postmodernizmu.

V úvode každej kapitoly sú formulované didaktické ciele v podobe očakávania, čo by mal čitateľ po jej preštudovaní vedieť. Záver kapitoly obsahuje otázky a úlohy vzťahujúce sa k najdôležitejším poznatkom ich obsahu.

Prvá kapitola je venovaná humanisticko-liberálnej teórii vzdelávania dospelých, ktorej najvýznamnejším predstaviteľom je zakladateľ americkej andragogiky M. S. Knowles. Autorka v nej postupne, na základe analýzy teoretických zdrojov, východísk a princípov približuje známejšie, ale i menej známe a dosiaľ nepublikované poznatky andragogickej koncepcie učenia sa a vzdelávania dospelých v interpretácii M. S. Knowlesa.

Druhá kapitola je zameraná na kritické teórie vzdelávania a učenia sa dospelých, ktoré reprezentujú S. D. Brookfield a J. Mezirow. Autorka sa pomerne podrobne zaoberá teoretickými východiskami (K. Marx, A. Gramsci, L. P. Althusser, Frankfurtská škola, M. P. Foucault, P. Freire). Subkapitoly venované S. Brookfieldovi *Vízia spoločnosti a úlohy učenia sa vo vzdelávaní dospelých* a *Teória transformatívneho učenia sa* J. Mezirowa obsahujú cenné a na Slovensku dosiaľ nepublikované informácie a poznatky.

Podobne obsahovo originálnym spôsobom je vypracovaná aj tretia kapitola, v ktorej sa autorka zaoberá pomerne zoširoka otázkami modernity, postmodernity, postmodernizmu vo vzťahu ku vzdelávaniu, resp. vzdelávaniu dospelých. Na rozdiel od predchádzajúcich kapitol, v ktorých sú názvy neutrálne, autorka zmenila štýl názvov niektorých subkapitol (3.2 - 3.4) na poetickejší: *Koniec veľkých príbehov poznania – vzdelávania*; *Od veľkých príbehov o slobode /pravde k efektívnosti/ výkonnosti*; *Príbeh moci a vedomostí, subjekt vzdelávania motivovaný túžbou*. Ťažiskovými subkapitolami tretej kapitoly sú z hľadiska teórií vzdelávania dospelých subkapitoly 3.5. a 3.6: *Vzdelávanie na základe skúsenosti, zážitku*; *Dominantné teórie z aspektu postmodernizmu*.

Recenzovaná publikácia Ivany Pirohovej *Teórie vzdelávania dospelých* má 92 strán a bola vypracovaná na základe 78, prevažne zahraničných, literárnych zdrojov resp. pôvodných prác.

Teórie vzdelávania dospelých predstavuje didakticky a štylisticky kvalitne spracovaný odborný študijný text, ktorý poskytuje množstvo nových a originálnych poznatkov z oblasti teórií vzdelávania dospelých.

Autorka v nej prejavila vysokú odbornú rozhladenosť a erudovanosť v predmetnej oblasti. Ako učebný text ho možno odporučiť nielen vysokoškolským študentom, ale aj ostatným odborníkom andragogickej teórie a praxe, ktorí sa hlbšie zaujímajú o teoretické otázky edukácie dospelých. Publikácia prináša množstvo, na Slovensku doposiaľ nepublikovaných, poznatkov. Obsahovým spracovaním prekračuje rámec vysokoškolskej učebnice a je nesporne obohatením slovenskej odbornej literatúry z oblasti edukácie dospelých.

Július Matulčík,
Katedra andragogiky, FiF UK Bratislava